

TILKOVSZKY LORÁNT

A Volksbund szerepe Magyarország második világháborús történetében

Nyugat-Németországban egyre-másra jelennek meg „tudományos” kiadványok, amelyek meghamisítják a Magyarországi Németek Népi Szövetségének (Volksbund der Deutschen in Ungarn) történetét. Egy „halálraftélt” nemzeti kisebbségnek az elnemzetlenítő magyar nacionalizmussal szembeni jogos önvédelmeként tüntetik fel az úgynevezett „népinémet” (volksdeutsch) mozgalmat, amelyből a Volksbund kinőtt. Azt állítják, hogy semmi köze nem volt a nácizmushoz, a hitleri hatalmi törekvésekhez. Szerintük egyedül a magyar kormányok bűnös Hitler-barát politikája folytán terjedt ki a magyarországi németiségre a náci Németország hatalmi befolyása. Ebben a beállításban tarthatatlan dogmának tűnik, hogy a Volksbundnak a náci Németország az „ötödik hadoszlop” szerepét szánta, hogy állam lett volna az államban, hogy része lett volna az ország megszállásának, kifosztásának, rombadöntésének elősegítésében.¹

Nem fogadhatjuk el a kérdés ilyen egyoldalú, tendenciózus leszűkítését a nemzeti elnyomás, illetve német népiségvédelem problémájává. A náci Németország ugyanis a magyar nemzetiségpolitika mulasztásait és hibáit, a német kisebbség több tekintetben jogos igényeit csupán ürügyül használta. „Népiségvédelmi” beavatkozásának valódi célja az volt, hogy hatalmi törekvései számára Magyarországon ezúton is belső bázist építsen ki.² Ezért követelte, hogy a magyarországi németiséget a német nép egésze (Gesamtdeuschtum) magyarországi „népcsoportjának” (Volksgruppe) ismerjék el; ezért követelt számára olyan típusú nemzeti önkormányzatot (Volksgruppen-Autonomie), amely nagyobb befolyást biztosít a német birodalomból történő irányításnak, mint amennyi teret enged a magyar kormány ellenőrzésének. A népcsoport-önkormányzat kiépítését a magyarországi német kisebbség náci irányzatától, az úgynevezett „népinémet” mozgalomtól várta, ezt akarta a Magyarországi

¹ Mindenekelőtt az egykori volksbundista *Johann Weidlein* munkásságáról van szó: *Hintergründe der Vertreibung der Deutschen aus Ungarn*. Schorndorf. 1953; *Deutsche Leistungen im Karpathenraum und der madjarische Nationalismus*. Darmstadt. 1954; *Madjarisierung der Deutschen in Ungarn*. Schorndorf 1955; *Schicksalsjahre der Ungardeutschen*. Würzburg. 1957; *Geschichte der Ungardeutschen in Dokumenten*. Schorndorf. 1959 stb.

² A magyar történészek első ízben Weidleinnek a XI. (stockholmi) nemzetközi történetész-kongresszuson „Der magyarische Nationalismus und die Vertreibung der Deutschen aus Ungarn” címmel tartott előadásával kapcsolatban fejtették ki álláspontjukat. Lásd: *Molnár Erik* (Századok, 1960. évf. 5—6. sz.), *Ránki György* (Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei, 1961. évf. 1—3. sz.) és *Araló Endre* (Századok, 1963. évf. 1. sz.) beszámolóit a kongresszusról, illetve kiadványairól. Majd részletesebben foglalkoztak e kérdéssel *Araló Endre* tanulmányai: *Kann der Volksbund reingewaschen werden? Randbemerkungen zu einigen historischen Arbeiten Johann Weidleins*. (Neue Zeitung, 1960. évf. 42—44. sz.); a Volksbund és a Harmadik Birodalom (Valóság, 1961. évf. 1. sz.).

Német Népművelődési Egyesület (Ungarländisch Deutscher Volksbildungsverein) körül tömörült államhű irányzat rovására egyeduralkodóvá tenni. A Volksbundot létrehozó „népinémet” mozgalom terrorral és nemzetiszocialista demagógiával a magyarországi németiség egészségének egyedüli és kizárólagos képviselőjére tört, s ezt a magyar kormány ellentmondásos és kudarcot valló politikája következtében hamarosan el is érte.³ Kiváltságos helyzete birtokában nyemást gyakorolt a magyar kormányra a német háborús erőfeszítések egyre fokozottabb támogatása érdekében, s ugyanakkor a magyarországi németiség vérét és erejét közvetlenül állította a mindent felörlő német hadigépezet szolgálatába.

A második világháború időszakában mintegy félmillió volt az ország lakosságának 5,5%-át kitevő német kisebbség száma. Túlnyomó többségükben földművelők voltak, erős, jómódú középparaszti réteggel, de nem elhanyagolható agráriproletariátussal is, amely megélhetési nehézségekkel küzdött.⁴ Természetes magyarosodásuk — különösen a városok, piachelyek környezetében — elsősorban oly módon haladt előre, hogy anyanyelvükön kívül többnyire magyarul is jól tudtak. Nemzetiségüktől tulajdonképpen általában csak azok távolodtak el, akik a paraszti sorból kiemelkedtek, s ezek ha nem is jelentéktelen, de mégis vékony réteget alkottak. A magyar kormányzat nemzeti-ségi politikája német vonatkozásban is tartalmazott leplezett magyarosító tendenciákat, így elsősorban az iskolapolitikában. Ez azonban éppúgy nem volt még „halálos ítélet” a német nemzetiségre, mint az a körülmény sem, hogy gátolták gazdasági és politikai szervezkedését, s hogy a magyar közgazdasági hatóságok különféle zaklatásai, a névmagyarosítás erőltetése stb. jogos sérelmeket keltett.⁵

Míg egy józanabb nemzetiségpolitika korábban viszonylag könnyen segíthetett volna számos kérdésben, a náciizmus németországi hatalomra kerülése után egyszeriben súlyossá vált a helyzet. A Német Birodalom határain kívül élő német „népcsoportok” követeléseinek szítása az őket magukban foglaló államok befolyásolására a hitleri Németország hatalmi politikájának céltudatosan alkalmazott eszköze lett. A magyarországi német kisebbség mozgalmának Franz Basch körül tömörülő „radikálisabb” szárnya, amely „Népinémet Bajtársak” (Volksdeutsche Kameradschaft) néven 1935-ben szakított a Magyarországi Német Népművelődési Egyesülettel, azt az álláspontot vallotta, hogy a hazai németiség problémáinak megoldását csakis a náci Volkstum-ideák alapján és a hatalmas náci Németországra támaszkodva lehet kivívni. Szoros együttműködésre léptek a német birodalom különböző, a külföldi „népinémetekkel” foglalkozó szervezeteivel, s azok titkos anyagi támogatását élvezték. Úgy szálltak síkra a hazai németiség nem egy tekintetben jogos követeléseirért, hogy azok immár szétválaszthatatlanul összeötvöződtek a náci propaganda és izgatás elmeivel. A német népi összetartozást hangsúlyozták, a hatalmas német birodalom pártfogásáról, a „minden németek Führerje” rájuk is kiterjedő gondviseléséről beszélték. Demagóg módon propagálták a német nemzetiszocializmus szociális intézkedéseit.

³ L. Tilkooszky: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941 (Acta Historica, 1966. évf. 1—2. és 3—4. sz.).

⁴ Országos Levéltár (OL), Külügyminisztérium levéltára (Küm.), Békeelőkészítő osztály iratai, XXI-9. „A nemzetiségek agrárszociális helyzete Magyarországon”.

⁵ Siposs Sándor: A magyarországi németiség története 1918-tól napjainkig. (Kézirat; OL Küm. Békeelőkészítő o. XVII-1.)

A Gömbös-, majd Darányi-kormány felfigyelt a veszélyre. A német birodalmi vezetőkkel és más illetékes tényezőkkel folytatott tárgyalások, illetve levél- és jegyzékváltások során igyekezett hangsúlyozni, hogy a külpolitikai és gazdasági érdekektől megalapozott szoros baráti viszony nem lehet jogcím a magyarországi német kisebbség ügyeibe történő külső beavatkozásra. Lényegében mégis eltűrték ezt az állapotot, mert a német birodalom a magyarországi németiség náci-irányzata követeléseinek teljesítését szabta annak árúul, hogy a Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában élő német „népcsoportokat” az ottani magyar kisebbség Budapestről vezérelt, végső fokon irredenta célú mozgalmáival együttműködésre, vagy legalábbis velük szemben jóindulatúan semleges magatartásra bírja.⁶

Még súlyosabbá vált a helyzet az 1938 márciusi ausztriai Anschluss következtében. A német birodalom határos lett Magyarországgal, s befolyása még közvetlenebbé vált. A magyarországi németiség náci irányzata ekkor már nyíltan hirdette, hogy a német birodalom vezető körői egyedül őket, „népinémeteket” tekintik a „népcsoport” reprezentánsainak. Követeléseik teljesítésétől függ — mondották — Magyarország és Németország államközi kapcsolatainak kedvező vagy kedvezőtlen alakulása. Az Imrédy-kormány bizonyos iskolaügyi intézkedései most már elégtelennek bizonyultak. Egyre fokozódott a nyomás, amely csúcspontját közvetlenül a Magyarországnak dél-csehszlovákiai területeket juttató 1938. november 2-i bécsi döntőbírói ítélet után érte el. A német kormány sürgette a magyarországi németiség népcsoport-autonómiájának engedélyezését a náci irányzat kizárólagos vezetése alatt, és követelte Basch államtitkári kinevezését.

November 26-án Basch elnökségével meg is alakult a Volksbund azzal az igénnyel, hogy ez legyen a magyarországi német „népcsoportnak”, mint az államban önálló jogi személyiséggel bíró népi kollektívumnak a magyar kormány által elismert kizárólagos képviselője. Tevékenységét a magyarországi németiség valamennyi életterületére ki kívánta terjeszteni, belcélta a gazdasági és politikai szférát is. A hazai németiség náci irányzatának tett engedmény azonban tovább mélyítette az Imrédy-kormány 1938 végi, 1939 eleji súlyos válságát. Imrédy az őt ért támadások hatása alatt óvatossá fogalmazásban bár, de kifejezésre juttatta, hogy a Volksbund megalakulásának engedélyezése nem változtat a magyar kormányzat azon álláspontján, hogy a hazai németiséget nem a német birodalmat alkotó német nép Magyarországon élő „népcsoportjának”, hanem a magyar haza német nemzetiségű honpolgárainak tekinti, akiknek jólétéről, jogos igényeik megvalósulásáról a magyar kormány saját iniciatívájából kíván gondoskodni. Ezek után kilátásba helyezett számos olyan intézkedést, amely Basch követeléseit közt szerepelt, de a német államtitkári státus létesítése elől kitért.⁸

A német nyomás egyelőre nem csökkent, sőt fokozódott az Ostmarkkal (Ausztria) határos magyarországi vármegyékben folytatott náci propaganda erősödésével. Ennek hatására az ottani nagyszámú német lakosság körében illúziók támadtak a német birodalomba való esetleges bekebelezés iránt.⁹ De 1939 január-februárban mégis bizonyos enyhülés jelei mutatkoztak. Egyrészt a

⁶ OL Filmtár; Német Külügyminisztérium magyar vonatkozású iratai, 10945/E. 678545-53; 3325858—9.

⁷ C. A. Macartney: October Fifteenth. Edinburg. 1956. I. köt. 325. l.

⁸ Pester Lloyd, 1938. dec. 25.

⁹ OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1939. jan. 10, jan. 14.

magyar kormány külpolitikai gesztusai (csatlakozás az antikomintern paktumhoz, a Népszövetségből való kilépés kilátásba helyezése) folytán, másrészt azon felismerésből, hogy a húr túlfeszítése olyan belpolitikai helyzetet teremthet Magyarországon, amely sem a Németországhoz való viszonynak, sem a magyarországi németiség követeléseinek nem kedvez.¹⁰ A nyomásnak ez az enyhülése tette lehetővé Imrédy menesztését s Teleki Pál kinevezését a kormány élére.

A Teleki-kormány nem kívánta tudomásul venni a Volksbund messzeemenő igényeit. Mint alapszabályainak 1939. április 13-i jóváhagyásakor nyilvánvalóvá lett, mindent elkövetett, hogy azt egy nemzetiségi kultúregyesület keretei közé szorítsa. Vagyis: ne lehessen többről szó, mint hogy a hazai német kisebbség Népművelődési Egyesülete *mellett* a „népinémet” irányzat is kap egy kultúregyesületet. Ha ezt, céltudatos törekvéseik jeleként Volksbundnak, a Magyarországi Németek Népi Szövetségének nevezték is el, szó sem lehet arról, hogy kizárólagos joggal tömörítsen magába minden magyarországi németet, hogy a hazai németiségnek, mint a 80 milliós németiség magyarországi egységes népcsoportjának közjogilag elismert képviselője működjék, a német birodalomból kapott direktívák alapján, a lehetőségig kivonva magát a magyar államhatalom ellenőrzése alól.¹¹

Basch azzal fenyegetődött, hogy ha a magyar kormány nem fogja biztosítani a Volksbund „teljes mozgási szabadságát”, akkor „a birodalomnak még hathatósabb eszközök is állnak rendelkezésére az eddigieknél”.¹² A német kormány azonban a Volksbund kérdését nem önmagában, hanem a Magyarországgal kapcsolatos politikájának egésze szempontjából ítélte meg. Nagyobb jelentőséget tulajdonított Magyarországnak külpolitikai, gazdaságpolitikai téren tett engedményeinek, mint a Volksbund követeléseivel szemben tanúsított óvatos ellenállásának. Érdeke azt kívánta, hogy a magyar kormány, amellyel a számára legfontosabb kérdésekben boldogulni tudott, belpolitikailag — főleg baloldali ellenzékével szemben — megerősödjék. Ezért nem tartotta időszerűnek, hogy a Volksbund miatt nehézségeket támasszon a kormánynak a május végére kiírt országgyűlési választások küszöbén. Egyelőre megelégedett annyival, hogy a „népinémet” irányzat képviselőit kormánypárti listán bejuttassa a magyar parlamentbe.¹³

A volksbundista „népinémet” mozgalom nemzetiszocialista jellegét ekkor még óvakodtak kidomborítani. A fekete horogkereszt rajzát ügyesen elrejtették a Volksbund-jelvény napkerekének (Sonnenrad) arany sugárkarikájába és küllőibe. A kormányzat német hatalmi érdekek szerinti belső befolyásolására pillanatnyilag célszerűbbnek látszott a magyar nemzetiszocialisták támogatása. Ezek a nyilaskereszt jegyében szervezkedő különféle szélsőjobboldali pártok, amelyek a német nemzetiszocializmus eszméinek és módszereinek a magyarországi viszonyok közti felhasználására törekedtek, most választási akcióegységbe léptek. Hirtelen, nagyarányú előretörésük hátterében szerepet játszott az a tekintélyes anyagi támogatás is, amelyet a választási kampány során a náci Németország részéről élvezhettek.¹⁴ Az a körülmény azonban,

¹⁰ Magyarország és a második világháború. Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez. Bpest. 1961. 83. sz. dokumentum.

¹¹ OL Miniszterelnökség levéltára (ME) Nemzetiségi osztály, 53. csomó, C. 16466/1939.

¹² ME Nemzetiségi o. 54. cs. C 17825/1939.

¹³ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. D sorozat, VI. köt. 295. sz. dokumentum.

¹⁴ Lackó Miklós: Nyilasok, nemzetiszocialisták 1935—1944. Bpest. 1966. 165. l.

hogy a nyilasok választási hadjárata a kormánypárti jelöltek ellen nem tett kivételt a kormánypárti listán indult „népinémet” jelöltekkel, nemcsak a Volksbund vezetőségénél, hanem a német birodalmi körökben is élénk visszatasztálást keltett.¹⁵

A magyarországi német „népcsoportot” a német kormány továbbra is mérsékletre intette. Ennek az volt az oka, hogy a Lengyelország elleni támadás küszöbén gondosan kerülte a magyar kormány mindennemű provokálását. A német birodalom e magatartása természetesen nyomban megváltozott, miután a Teleki-kormány 1939 szeptemberében a Magyarországon keresztül történő német, majd szlovák csapatszállításra vonatkozó kérelmet megtagadta, a lengyel menekültek tömegeinek befogadásáról intézkedett, s a második világháború kitörésével kapcsolatban az országban elrendelt rendkívüli intézkedéseket többek közt arra is felhasználta, hogy megakassza a Volksbund helyi szervezeteinek kiépítését. A német nyomás most nagyrészt közvetve jelentkezett: a német birodalom a szlovák fasiszta bábállamot heccelte fel, amely a németek oldalán a lengyel háborúban szerzett fegyvertársi érdemeit akarta a bécsi döntés revíziója érdekében kamatoztatni. A német birodalom a szlovák állam sajtóján keresztül azzal a féktelen durvasággal támadhatta általában is a magyarországi állapotokat, amelyet közvetlenül nem engedhetett meg magának: célja nem az volt ugyanis, hogy Magyarországot közvetlen támadásokkal magától elidegenítse, hanem az, hogy közvetve, a szlovák támadásokon keresztül a maga karjaiba hajtsa. A magyarországi német „népcsoport” ügyében sem annyira közvetlenül emelt szót, mint inkább a szlovákiai németek vezére, Karmasin megnyilatkozásai útján, aki a szlovákiai megoldást állította oda követendő példának, hogyan kell egy német kisebbség helyzetét a népcsoporti jog (Volksgruppenrecht) alapján az államban rendezni. Rajta keresztül nyilvánult meg a burkolt fenyegetés, hogy ha Magyarország nem fogja megérteni az idők szavát, önmagát túlélte képződményként fog eltűnni az új Európa térképéről.¹⁶

A Volksbund térhódításának megakadályozására a magyar kormány igyekezett kihasználni azt a zavart is, amelyet Hitler október 6-i, a birodalmi gyűlésben tartott beszédének a német néptöredékek hazatelepítéséről szóló nem egészen világos szavai¹⁷ — s ezt követően a balti országokban élő németek tényleges áttelepítése Felsősziléziába és a lengyelektől elfoglalt területekre — többek közt a magyarországi németiség körében is keltettek. Annak az eshetőségnek a felmerülése ugyanis, hogy a Hitlertől felvetett rendezési program keretében a magyarországi németiség áttelepítésére is sor kerülhet, a német lakosság körében izgatottan hullámzó belső vitát váltott ki. A szegényebb rétegek — amelyekből, Magyarországon biztos megélhetést nem találva, ekkoriban tízezerrel szöktek át illegálisan a nagy munkaerőkereslet folytán magas béreket nyújtó németországi mezőgazdasági és építőipari munkára¹⁸ — az áttelepülő családoknak kertes házat, biztos megélhetést, szociális ellátást és kultúrát ígérő náci demagógia hatására kevésbé idegenkedtek az áttelepülés gondolatától. Ezzel szemben a földdel, jószággal, sokhelyütt szőlőbirtokkal rendelkező tehetősebb gazdaréteg körében

¹⁵ Küm. Politikai osztály iratai. 179. cs. 21. tétel, 3360/1939. *Dr. Steyer*: „Die ungarischen Parlamentswahlen aus deutschem Blickfeld betrachtet.”

¹⁶ *Tilkovszky Loránt*: Magyar—szlovák viszony és szlovák nemzeti mozgalmak Magyarországon a bécsi döntés után (1938—1941). Századok, 1964. évf. 3. sz.

¹⁷ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. D. sorozat, VIII. köt. 177. l.

¹⁸ OL Belügyminisztérium levéltára (BM). Reservált iratok, 1939-8-5548.

ugyanaz a gondolat megdöbbenést keltett akkor is, ha új települési helyükön állítólag ugyanannyi, vagy még több földet, jószágot stb. kapnának.¹⁹

Németbirodalmi illetékes körök csak késve juttattak el bizalmas tájékoztatást a délkelet-európai országok „népcsoportjaihoz”, mely szerint őket illetően a kérdés egyelőre nem időszerű. Amennyiben később kívánatosnak mutatkoznék áttelepítésük, akkor is csak önkéntes áttelepülésről lehet szó, amelyet az illető ország kormányával és az ottani német népcsoporttal egyetértésben hajtanának végre.²⁰ Ez az információ azonban, amely az áttelepítésnek csupán pillanatnyi aktualitását tagadta, de annak lehetőségét egyáltalán nem zárta ki, hogy végrehajtására adott időben sor kerülhet, az önkéntesség és a népcsoporttal való egyetértés hangsúlyozásával még a Volksbund-vezetőket sem tudta megnyugtatni: a legnagyobb izgatottsággal érdeklődtek Csáky magyar külügyminiszternél, hogy a német és a magyar kormány nem egyezett-e meg egymással a magyarországi németiség áttelepítéséről. Basch azon kérését, hogy a magyar kormány adjon nyilatkozatot, miszerint nem szándéka kitelepíteni a magyarországi németeket, Csáky azzal utasította el, hogy az áttelepítés kérdését nem a magyar kormány, hanem a német birodalom vezére vetette fel.²¹

A német lakosság felé magyar propagandakampány indult, amely arra igyekezett figyelmeztetni, hogy aki a Führer parancsát elébe helyezi a magyar haza iránti hűségnek, az mehet. Ebbe a kampányba belevegyültek a türelmetlen magyar nacionalizmus hangjai is, azoké, akik a nemzetiségi problémák „megoldását” legszívesebben a nemzetiségek egyszerű eltávolításában látták volna; de a kormány célja ezzel a kampánnyal valójában a náci befolyás visszavetése, a hazai németiség jobbmódú rétegeinek a kezdetben főleg a szegényebb rétegekre támaszkodó Volksbundtól való távoltartása volt. A Volksbund vezetőinek az áttelepítéssel kapcsolatos megnyilatkozásai kettősséget mutattak: egyrészt tiltakoztak az ellen, hogy őket a „magyar urak” kitelepítéssel fenyegezzék, másrészt azonban hangsúlyozták, hogy készek bármikor és bárhová menni a Führer egyetlen szavára.²²

A Volksbund ellentámadása egyelőre váratott magára. A német birodalom illetékes szervei ezúttal azért intették mérsékleltre, mert 1940 első hónapjaiban már javában folyt az előkészület az észak- és nyugat-európai nagy hadjáratra. Ezt zavarta volna, ha a birodalom hátában a viszonyok bármilyen okból éleződnek. Teleki az átmeneti nyugalmi állapotot igyekezett a Volksbund gyöngítésére, és vele szemben a Népművelődési Egyesület sorainak rendezésére felhasználni. Azonban már Dánia és Norvégia megszállása valósággal felvillanyozta a magyarországi németiség náci irányzatát, amely elterjesztette a hírt, hogy „most pedig Magyarország megszállása következik”. A megszállás propagálása nagyrészt az áttelepítés kérdése körül támadt bonyodalmak áthidalását kívánta szolgálni: a magyarországi németek ily módon anélkül „térhetnek vissza” a birodalomba, hogy el kellene hagyni jelenlegi településhelyüket, sőt a magyarokat kellene a Dunántúlról, mint hirdették, kitelepíteni, s ott további német telepítéseket végrehajtani, hogy ezáltal ebből a területről egy tiszta német Gau alakulhasson.²³ A volksbundista propaganda szerint „itten minden, ami van, német

¹⁹ ME Nemzetiségi o. 53. cs. C 16159/1939.

²⁰ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945. D. sorozat, VIII. köt. 327. dok.

²¹ ME Nemzetiségi o. 69. cs. C. 15439/1940.

²² ME Nemzetiségi o. 73. cs. G 16401/1940.

²³ ME Nemzetiségi o. 74. cs. II 15233/1940.

kezektől származik; a városok német alapításúak és lakósuak is voltak; az egész Dunántúl német terület volt, s így ahhoz történelmi joguk van”.²⁴

A németek nyugat-európai gyors és átütő erejű katonai sikerei 1940 tavaszán — Hollandia és Belgium lerohanása, Franciaország kapitulációra kényszerítése — rendkívül nagy hatást gyakoroltak a magyarországi belső helyzetre. A szélső-jobboldali erők, amelyek német győzelemre építő politikájuk igazolását látták az eseményekben, előretörték; a kormány ellenállása a bekövetkezett fordulat hatására megrendült. A Volksbund is elérkezettnek látta az időt követeléseinek erősebb felvetésére. Basch memoranduma nyomán Teleki 1940. június 29-én helyreállította a Volksbund 1939. szeptember 1. óta felfüggesztett szervezkedési szabadságát.²⁵

A Volksbund alapvető követelésének megvalósulásához — hogy tudniillik a magyarországi németiség „népcsoport-autonómiát” kapjon, amelyet szervezeti-leg a Volksbund testesítsen meg — jelentős segítséget nyújtott a Nyilaskeresztes Párt által június 7-én beterjesztett törvényjavaslat a magyarországi nemzeti-ségi kérdés átfogó rendezéséről. Ez ugyanis a németek iránti felajánlközásból — de valószínű, hogy egyúttal bizonyos német ösztönzésre is — magáévá tette a „népcsoport-autonómia” náci elvét, s annak alapján kívánt nemzeti önkormányzatot biztosítani az ország valamennyi nemzeti kisebbségének. Egy ilyen általános rendezésben a német birodalom valójában nem volt érdekelve: a nyilas javaslatot a német népcsoport-autonómia megvalósulása érdekében igyekezett kihasználni. A magyar kormány most már hajlandónak mutatkozott a magyarországi németek kivételes helyzetének biztosítására, s hálásan vette, hogy a nyilas törvényjavaslat elutasításával szemben a német birodalom viszont nem támaszt nehézségeket. Július 22-én a nyilas törvényjavaslat beterjesztőit, Hubay és Vágó képviselőket Teleki mandátumuktól is megfosztatta.²⁶

A Volksbunddal kapcsolatos német követeléseknek egyrészt ideológiai, másrészt gyakorlati politikai okai voltak. A „népcsoport-elv” a náci ideológia egyik sarkalatos tételét képezte, s ha a hivatalos német külpolitika (Auswärtiges Amt) bizonyos körülmények közt jobbnak látta is a türelmet és a kompromisszumok útján való fokozatos előrehaladást, német nemzetiszocialista pártvonalon (Aussenpolitisches Amt der NSDAP), valamint a „népinémet” szervezetek (Volksdeutsche Mittelstelle) részéről meglehetősen merev „elvi következetességgel” szorgalmazták az elmélet „haladéktalan és teljesértékű” gyakorlati megvalósítását. A Volksbund kérdésének előtérbekerülése 1940 nyarán mégis elsősorban gyakorlati politikai szükséglet volt. Mint a politikai nyomás eszköze, különösen fontos szerepre volt hivatott a német politika ekkor kezdődő új szakaszában.

A nyugat-európai győzelmek után, az Anglia elleni invázióról lemondva, kelet felé fordult a német birodalom hódító politikája. Szovjetellenes tervei szempontjából megnövekedett számára Délkelet-Európa jelentősége. Az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntőbírói ítélettel, amely Magyarországnak juttatta Észak-Erdélyt, de ugyanakkor garantálta Románia határait, mindkét országot még szorosabban magához láncolta. Magyarország belpolitikájában is erőteljes jobbratolódás következett be.

²⁴ ME Nemzetiségi o. 69. cs. C 16849/1940.

²⁵ ME Nemzetiségi o. 69. cs. C 18948/1940.

²⁶ *Tilkovszky Loránt*: A nyilasok törvényjavaslata a nemzetiségi kérdés rendezéséről (Századok, 1965. évf. 6. sz.).

A magyarországi németiség kivételes helyzetét biztosító egyezmény aláírására 1940. augusztus 30-án, a második bécsi döntés alkalmával került sor. A Csáky és Ribbentrop külügyminiszterek által aláírt jegyzőkönyv értelmében a magyar kormány teljes szervezkedési szabadságot és a nemzetiszocialista világnézet szabadságát biztosítja a magyarországi német népcsoportnak, amelyhez az tartozik, aki magát németnek vallja, s akit a Volksbund vezetősége népi-németnek elismer. A magyar kormány biztosítja a népcsoport részére a népi-német iskolázást s népinémet hivatalnokokat; a német birodalommal való szabad kulturális érintkezést. Ugyanakkor az egyezmény leszögezi a magyar állam iránti lojalitás szükségét is, majd megállapodást tartalmaz a második bécsi döntéssel Magyarországhoz kerülő terület német lakosságának a birodalomba való önkéntes áttelepülésének lehetőségéről.²⁷

A Volksbund vezetősége az egyezményt kitörő örömmel üdvözölte: „Ezzel az egyezménnyel a magyarországi népi németiség védelme a Führer kezébe lett helyezve; 1940. augusztus 30. óta Hitler Adolf, a világ minden németének Vezére, láthatóan is védura és oltalmazója lett a magyarországi német népcsoportnak. A magyarországi németiség mélységesen el van telve boldogság- és hálaérzettel, hogy a Führer a német nép jövőjéért folyó háborúnak gondokkal teli nehéz napjaiban időt vett magának arra, hogy Magyarország több mint 800 000 németjének jogait ilymódon garantálja és biztosítsa.”²⁸ A nyolcszázezres szám emlegetése nem az erdélyi területgyarapodás folytán a magyarországi németiség „népi állományában” bekövetkezett — jóval kisebbmértvű — növekedés eredménye, hanem annak jele, hogy a „népcsoport” igényt támaszt a magyarsághoz asszimilálódottakra is, tekintet nélkül arra, hogy asszimilálódásuk hosszabb természetes folyamat tartós vagy erőszakolt magyarosító intézkedések felszínes eredménye. A Volksbund, amely Basch megállapítása szerint 1940 végén „közel háromszáz helyi csoportot és közel ötvenezer tagot mutathat fel”,²⁹ a bécsi egyezménnyel urrá lett a magyarországi németiség egésze felett.

A bécsi egyezmény ellenére a német népcsoport-autonómia kiépülése nem történhetett meg máról-holnapra. Megállapításait magyar részről igyekeztek úgy értelmezni, hogy a végrehajtás szempontjából kibuvókat találhassanak. Basch ezúttal is a német birodalom vezetőinél tett panaszt. Azzal a fenyegetéssel tért haza, hogy a német birodalom szét fogja verni Magyarországot, ha a bécsi egyezményből származó kötelezettségeit megpróbálja elszabotálni.³⁰ E fenyegetés azonban ezúttal sem vált valóra. A magyar kormánynak az a lépése, hogy azonnal bejelentette csatlakozási szándékát az 1940. szeptember 27-én megkötött német-olasz-japán háromhatalmi egyezményhez, a német birodalmi vezetőket megint arra készítette, hogy mérsékletre intsék Bascht. Egyelőre be kellett érnie azzal az eredménnyel, hogy a magyarországi németiség Volksbund-vezetés alatti egységét akadályozó Népművelődési Egyesület 1940 október végén beszűntette tevékenységét. A háromhatalmi egyezményhez történő csatlakozást rögzítő november 20-i jegyzőkönyv aláírásával a kormány belpolitikailag is megszilárdította helyzetét mind a börtönből amnesztiával szabadult Szálasi alatt egységesülő nyilas táborral, mind a kormánypártot elhagyó, s

²⁷ Magyarország és a második világháború. Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez. 122. dokumentum.

²⁸ J. Weidlein: Geschichte der Ungarndeutschen in Dokumenten. Schorndorf. 1959. 281–282. l.

²⁹ Krakauer Zeitung, 1941. jan. 9.

³⁰ Küm. Pol. Res. 79. cs. 47. tétel, 659/1940.

Magyar Megújulás Pártja elnevezéssel szélsőjobboldali ellenzéki pártot alapító Imrédy volt miniszterelnökkel szemben. A kormánynak ez a kül- és belpolitikai jobbratolódása hamarosan érzékelhető súlyos következményekkel járt. Miközben igyekezett megakadályozni, hogy politikai ellenfelei németbarátságban lekonkurrálják, maga volt kénytelen minden kívánságot végrehajtani.³¹ Ilyen körülmények közt a bécsi egyezmény végrehajtásával kapcsolatos felső ellenállás mihamar felmorzsolódott, s a Volksbund haragját most már elsősorban az alsóbb közigazgatási és társadalmi szervek ellenállása vonta magára.

A volksbundista frazeológia szerint a magyarországi német „népcsoport” hidat képez a német anyaország (Mutterland) és a magyar haza (Vaterland) között; de hogy az utóbbi iránti — a bécsi egyezményben is előírt — lojalitást hogyan értelmezték, arra a Volksbund-vezérek megnyilatkozásaiból sokat lehetne idézni. „A hazafias jelszónak vége!” — jelentette ki Mischung. „Életünket csak egyért kell feláldoznunk, s ez a népközösség, amelybe az egész világon élő németek mind beletartoznak” — mondotta Zumpft, aki szerint „első a nép, azután a haza”. Basch durva uszításai szerint „először jön a német nép, azután egy rakás trágya, utána még egy rakás trágya, és csak azután jönnek a magyar urak”, akiket a Volksbund tevékenységének akadályozása miatt eszímával kell eltiporni, vagy nekikugorva „kiharapni a gégejükét”. Baschnak és társainak a magyar államhoz való viszonyára jellemző volt, hogy a volksbundista követelések nem teljesítése esetére az adófizetés megtagadását helyezték kilátásba a magyarországi németiség részéről. Schultz viszont egyenesen azzal fenyegetődött, hogy „Hitler, aki a Lengyelországban lakó német népcsoport miatt fegyvert fogott, miértünk is meg fogja azt tenni.”³²

A magyar kultúrával ellenségesen álltak szemben. Nemcsak német nyelvű, hanem „német lelkületű” oktatást követeltek. Mint Goldschmidt mondotta: „színtiszta német felfogással és nem ringy-rongy gondolkodással”. Vagyis „nincs szüksége arra a német gyermeknek, hogy tudja azt, ki volt Arany és Petőfi”, — annál inkább, hogy megismerje „a 100 milliós német nép eszmevilágát, a nemzetiszocializmust, Hitler eszméit”. A magyar beszéd mellőzését követelték; elrendelték, hogy „a német ifjúság jövőben magyar dalokat nem énekelhet, magyar táncokat nem táncolhat és magyar ruhát nem viselhet”.³³

A „népinémetek” és a „magyar urak” közti harc különösen kiéleződött 1941 első hónapjában, amikor népszámlálás folyt Magyarországon. A Volksbund kiadta az utasítást, hogy minden német származású egyén németnek vallja magát, tekintet nélkül arra, hogy milyen mértékben tud németül. Azzal fenyegetődtek, hogy a háború német győzelemmel való befejeződése után azokat a németeket, akik magukat e népszámláláskor magyaroknak vallják, internálni fogják, kényszermunkára viszik. Magyar részről viszont újra az áttelepülési probléma felbolygatásával léptek fel. A Volksbund-vezérek most sem mondhattak mást, mint hogy „magyar és zsidó hamarabb ki fog takarodni innen, mint mi, németek!”; de „ha a német népnek mégis szüksége lenne a magyarországi németek erejére, akkor engedelmeskedni fognak a parancsnak, mert ők is németek”. Basch szerint eddig még mindenki csak jól járt, akit áttelepítettek:

³¹ *Juhász Gyula*: A Teleki-kormány külpolitikája 1939—1941. Bpest. 1964. 224. l.

³² BM Általános iratok 2742. cs. 504/biz. 1940; 506/biz. 1940; ME Nemzetiségi o. 69. cs. C 21037/1940; 72. cs. G 15150/1940. 88. cs. B 15102/1941.

³³ ME Nemzetiségi o. 89. cs. C 15186/1941.

„akinek 30 hold földje volt valamelyik államban, a birodalomban 60 holdat, ha pedig egy kis kunyhója volt, akkor a birodalomban szép házat kapott”.³⁴

Az 1941 februárjában megjelent új kisebbségi iskolarendelet nem elégítette ki a „népinémet” igényeket. Megteremtette ugyan azt a népiskola-típust, amelyet követeltek, de fenntartotta a szülők jogát, hogy gyermekük részére esetleg ne ezt az iskolatípust válasszák. A Volksbund által magának követelt iskolafelügyeleti jog sem valósult meg.³⁵ Így csak növekedett a jelentősége azoknak a népiskoláknak, polgári iskoláknak, gimnáziumoknak, tanítóképzőknek, nemzetiszocialista nevelőotthonoknak, amelyeket a Volksbund a bécsi egyezményre támaszkodva maga létesített és tartott fenn. A magyar kormány engedélyezte ehhez a német birodalom anyagi támogatását.³⁶

A Volksbundnak a németiség elkülönített szervezésére, a népcsoport-autonómia kiépítésére irányuló törekvései a Jugoszlávia elleni 1941 áprilisi támadás nyomán vettek igazán nagy lendületet, amikor az öngyilkosságot elkövetett Teleki helyett Bárdossy került a magyar kormány élére. „Örökre elmúltak azok az idők, amikor a magyar miniszterelnök a birodalom felé adta az ártatlant, ugyanakkor a hazai német népcsoportot pénzzel és politikával el akarta tiporni” — hirdette Basch.³⁷ A német csapatok magyarországi átvonulása, majd a gyors győzelem elmélyítette a hazai németiségben a Volksbund befolyását, amely Magyarország délvidéki területgyarapodása folytán a bácskai svábok jól szervezett tömbjével jelentékenyen meg is erősödött.³⁸

Ez tette lehetővé a magyarországi német evangélikusok egyházszervezeti különválására már Teleki idejében felvetett igény fokozott követelését. A Volksbund által szított és támogatott mozgalom, érintkezésbe lépve Heckel német-birodalmi püspökkel, a német evangélikus egyház külügyi hivatalának vezetőjével, a nemzetiszocialista szellemű német igehirdetés biztosítása érdekében a magyarországi egyetemes evangélikus egyháztól teljesen független, önálló német egyház létrehozását tűzte célul. A magyarországi evangélikus egyház vezetősége és az állam részéről egyaránt nagy visszatéttséssel fogadott törekvés jóváhagyást ugyan soha sem nyert, de Bárdossy álláspontjának megfelelően az a határozat született, hogy a német birodalom támogatására való tekintettel a magyarországi evangélikus németek egyházszervezeti különválását eltűrik.³⁹

1941 nyarára lezárult a Volksbund történetének első szakasza. Míg ennek kezdeti periódusában a volkbundista „népcsoport-autonómia” kiépítése érdekében a német birodalom külpolitikai okokból még csak mérsékelt erővel lépett fel a magyar kormány ellenállásával szemben, 1940 tavaszának nyugat-európai német katonai sikerei — mint láttuk — e vonatkozásban is megváltoztatták a helyzetet: a második bécsi döntés alkalmával aláírt német kisebbségi egyezmény már azt a második periódust jelezte, amelyben a Volksbund útjából érdemileg elhárultak az akadályok, s az egyezmény végrehajtásának problémái a folyamatot nem tartóztathatták fel. A Volksbund történetének ezt az első szakaszát a maga egészében az jellemezte, hogy a német birodalomnak a magyarországi németiséggel

³⁴ ME Nemzetiségi o. 88. cs. B 15102/1941; 97. cs. L. 16229/1941.

³⁵ Magyar Nemzet, 1941. febr. 2.

³⁶ Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet osztálybeszámolója, 4. sz. 1941. dec. 15.

³⁷ ME Nemzetiségi o. 81. cs. B 15102/1941.

³⁸ ME Nemzetiségi o. 89. cs. C 15186/1941. 90. cs. D 19624/1941.

³⁹ ME Nemzetiségi o. 97. cs. L. 16229/1941; 222. cs. 2/1941—42.

kapcsolatos tulajdonképpen céljai nem bukkantak felszínre: úgy tűnt, mintha a Führer róluk való gondoskodása merőben önzetlen lenne.

A Szovjetunió 1941. június 22-i megtámadása a Volksbund történetében is új szakaszt nyit meg. Ezen belül négy periódus különíthető el. Az elsőt — annak ellenére, hogy a magyar kormány részéről még bizonyos ellenállásba ütközik — a Volksbund erőteljes szervezeti kiépülése, mozgalmi fellendülése jellemzi: bíznak a szovjetellenes háború gyors sikerében, és a „népcsoport” javára hozott szociális intézkedések még elfedik a tőle elvárt háborús áldozatok terhét. A háború elhúzódása azonban fokozatosan egy új periódusba vezet át, amelyben már egyre súlyosabb anyagi és véráldozatok lohasztják a volksbundisták lelkesedését, s a szociális demagógia helyébe egyre inkább a megfélemlítés lép. A változás beállta 1942 őszén abban is kitapintható, hogy a Volksbund és a magyar kormány a szovjetellenes háború közös erőfeszítése érdekében félreteszik ellentéteiket. A harmadik periódust a magyar kormány iránt 1943 őszétől egyre erősödő német bizalmatlanság vezeti be. A Volksbund feladatai sorában előtérbe kerül a magyarországi helyzet ellenőrzése, és a felkészülés a háborús szövetség lazítását vagy felbontását célzó lépések megakadályozására. Ily módon ez a periódus Magyarország német megszállásának, majd az 1944. októberi fordulatnak közvetlen előzményét képezi. A negyedik periódus tartalma: a németek oldalán „végsőkig” való háborús kitartás biztosítása, Szálasi nyilas rémuralmának támogatásával.

A Bárdossy-kormánynak a szovjetellenes háborúba való 1941. június 27-i bekapcsolódása nyomán került sor a magyarországi németiség ifjúsági szervezetének (Deutsche Jugend) július 29-i ünnepélyes megalakulására. A Volksbund már 1940 ősze óta szorgalmazta, hogy saját kezébe vehesse 6 éves kortól a német ifjúság iskolán kívüli nemzetiszocialista világnézeti nevelését és testnevelési kiképzését, s különösen azért harcolt, hogy a felsőbb koresoportokat kivonhassa a levante-intézmény keretében folyó magyar katonai előképzés alól. Ezeket ugyanis kizárólagos német katonai előképzésben kívánta részesíteni, miután a különböző németbirodalmi „sportanfolyamokra” küldött magyarországi német fiatalokból időközben már titokban létrehozta a szükséges kiképző-keretet. Formálisan ugyan nem érte el célját, a levante-kötelezettségnek a magyarországi német ifjúság vonatkozásában való megszüntetését, — gyakorlatilag azonban biztosítani tudta a német katonai előképzés domináns szerepét.⁴⁰

A bécsi egyezmény óta jelentősen megváltozott helyzetben a Volksbund most már hangsúlyozni kívánta nemzetiszocialista jellegét. Ki akarta domborítani a jelvényébe rejtett horogkeresztet, s Basch előtérbe állította egy magyarországi önálló német nemzetiszocialista párt, egy magyarországi NSDAP létrehozására irányuló elgondolást. A német birodalmi kormány azonban úgy ítélte meg a magyarországi helyzetet, hogy mind a magyarországi németiség körében, mind a magyar kormánynál könnyebben érvényesítheti befolyását, ha az nem nemzetiszocialista pórségében, hanem továbbra is inkább „népinémet” köntösben jelenik meg. Ellentétben más országokkal (pl. Romániával), a magyarországi németek nemzetiszocialista pártja később sem valósult meg. Csupán Basch fenyegetéseiben szerepelt időnként az a kitétel, hogy követeléseinek nem teljesítése esetén „horogkeresztes zászlókkal fog megjelenni”. Ellentétben a szlovákiai helyzettel, ahol a német népcsoport és német párt vezére, Karmasin, államtitkári

⁴⁰ ME Nemzetiségi o. 77. cs. L 17543/1940; 90. cs. C 19578/1941.

posztot töltött be, Magyarországon lekerült a napirendről a Basch államtitkári kinevezésére irányult korábbi követelés is.⁴¹

A Volksbund, amelyet elvileg a bécsi egyezmény tett úrrá a magyarországi németiség egésze felett, átfogó befolyásának tényleges megvalósítására kiváló eszközt talált a Német Népegély (Deutsche Volkshilfe) 1941. október 30-án megalakított intézményében. A téli segélyek, szülési segélyek, baleseti, munkanélküliségi, halálozási stb. segélyek osztogatása, a sokgyermekes német anyáknak birodalmi kitüntetésben részesítése, az ingyenes orvosi ellátással, kórházi ápolással folyt demagógia nem maradt hatástalan. Igazolni látszott Basch ígéreteit, melyek szerint a Volksbund a német birodalom támogatásával messzemenő szociális gondoskodásban fog részesíteni minden magyarországi németet, „a pólyás csecsemőtől az elaggottig”.⁴² A Volksbundtól kezdetben idegenkedő módosabb német gazdaréteget nagyszabású szövetkezeti propagandával dolgozta meg: a magyar közvetítőkereskedelem nem fölözi le többé a hasznot.⁴³ A német birodalmi bankok jelentős segítséget nyújtottak a különböző német terményértékesítő szövetkezetek létrehozásához, amelyek a magyar kereskedelmi szervek mellőzésével közvetlen szállításokat végeztek a német birodalom számára.⁴⁴ A Creditanstalt Bankverein segítségével a Volksbund megvásárolta a Pécsváradi Takarékpénztár részvényeit, s ezzel önálló pénzügyre tett szert. Megindult a propaganda, hogy a németek ne a magyar takarékpénztáraknál, hanem itt helyezték el pénzüket; innen fog történni a magyarországi német lakosság hitelezése.⁴⁵

A Führernek a magyarországi „népcsoportról” való, ekkoriban sokat dicsőített, gondoskodása hátterében az a törekvés állott, hogy a magyar államtól nagymértékben függetlenített és gyakorlatilag közvetlen német-birodalmi irányítás alá vont „népcsoport” gazdasági teljesítőképességét és katonai szempontból számbajövő emberanyagát a szovjetellenes háború nem várt nehézségei közepette sürgősen a német hadigépezet szolgálatába állítsa. Az ezzel kapcsolatos felméréseket és adatszolgáltatást a Volksbund végezte. Ezt a tevékenységet magyar részről azzal a híreszteléssel próbálták zavarni, hogy az összeírások a németek kitelepítésének előkészítését jelentik. A Volksbund vezetői az összeírások valódi célját nem fedhették fel. Azt állították, hogy azok a magyar lakosságtól elkülöníthető zárt német településterület kialakítása érdekében tervezett belső telepítés előkészítését szolgálják.⁴⁶

A német kormánynak a Bárdossy-kormányval történt megegyezése alapján, de már Kállay Miklós miniszterelnöksége idején, 1942 tavaszán, a Volksbund önkéntesek toborzását kezdte meg a német fegyveres SS alakulatokba. A kampány, mely ezúttal általában még csak a Volksbund-tagok körére korlátozódva folyt, eredményesen zárult, mert szép számban voltak jelentkezők. Egyedül a Bácskából 11 000-en vonultak be. Ezek magukat máris törvényen felülállóknak érezve, útnakindításuk előtt többhelyütt nagy garázdálkodást rendeztek falujukban, megfenyegették, bántalmazták azokat, akik az SS-be jelentkezni, vagy a Volksbundba belépni nem akartak.⁴⁷ Az a körülmény viszont, hogy az SS-hez

⁴¹ BM Res. 195. cs. 1940—8—16130; ME Nemzetiségi o. 69. cs. C 21037/1940. 72. cs. G 15150/1940.

⁴² ME Nemzetiségi o. 90. cs. C 27081/1941.

⁴³ ME Nemzetiségi o. 69. cs. C 21037/1940.

⁴⁴ ME Nemzetiségi o. 89. cs. C 15186/1941.

⁴⁵ ME Nemzetiségi o. 90. cs. C 19575/1941.

⁴⁶ ME Nemzetiségi o. 117. cs. B 15205/1942; 217. cs. R. 17313/1944.

⁴⁷ ME Nemzetiségi o. 177. cs. C 15283/1942; C 18497/1942. C 19079/1942. C 20257/1942.

bevonulók el lettek bocsátva a magyar állampolgári kötelékből, alkalmat adott egy olyan ellenpropagandára, amely arra figyelmeztetett, hogy aki a magyar államkötelékből kiválik, vállalnia kell majd ennek következményeit. A németlakta vidékeken élő „magyar urak” (közigazgatási tisztviselők, tanítók, papok) a Kállay-kormány hallgatólagos támogatásával 1942 második felére kibontakoztattak egy úgynevezett „hűségmozgalmat” (Treuheitsbewegung), amelyet a Volksbund németségen belüli ellensúlyozására próbáltak felhasználni. Hatására helyenként nagyobbszabású kilépés is történt a Volksbundból; a kilépőket rögtön beléptették a kormánypártba, a Magyar Élet Pártjába.⁴⁸

A Volksbund november 20-i éles tiltakozására, amely e fejlemények miatt a kormányt a bécsi egyezmény szabotálásával vádolta, és sérelmeik illetékes német birodalmi tényezők elé vitelét jelentette be, Kállay másnap a parlamentben úgy nyilatkozott, hogy biztosítja a németiségnek — amely Magyarországon, mint mondotta, nem számít kisebbségnek — a bécsi egyezményben rögzített kivételes helyzetét.⁴⁹ A szovjetellenes háborús együttműködésre való tekintettel a német birodalom nem kívánta az ellentétek éleződését, s ennek megfelelően a Volksbundnak taktikát kellett változtatnia. Ezentúl a „hűségmozgalmat” vitorláiból azáltal igyekezett kifogni a szelet, hogy tüntetően demonstrálta saját hűségét, lojalitását. Elrendelte, hogy hivatalos helyiségeiben, otthonaiban és rendezvényein Hitler képe mellé Horthyét is kifüggeszék, hogy a Volksbund zászlaját és a magyar nemzetiszínű zászlót együttesen használják, hogy ezentúl Horthy születés- és névnapján a Volksbund minden helyi csoportjában megemlékezést tartsanak, különösen méltatva Horthynak a bolsevizmus leküzdése terén szerzett kiváló érdemeit, s azt, hogy a mostani háborúban fiát áldozta a bolsevizmus elleni harcban; majd „Heil Hitler! Heil Horthy!” kiáltással fejezzék be az ünnepi beszédeket.⁵⁰ A Horthy névnapja alkalmából 1942. december 6-án a budapesti Zeneakadémia nagytermében rendezett központi Volksbund-ünnepségen Basch beszéde hangsúlyozta, hogy Horthy „a Führer és Duce mellett egy vonalban halad az új Európa felé vezető úton”, s üdvözlő táviratban biztosították Horthyt, hogy „a magyarországi németiség törhetetlen hűséggel ragaszkodik hazájához és a kormányzó úrhoz”.⁵¹

A háborús helyzet német szempontból súlyosabbra fordulása hamar véget vetett a Volksbund féktelen szociális demagógiájának. Kiderült ugyanis, hogy a német birodalom egyre kevésbé akar és tud a magyarországi német népcsoportba „befektetni”, viszont egyre több „áldozatot” vár tőle. Tilos volt ezentúl ígéretet, ellenben fokozottan a német nép iránti kötelezettségekre kellett figyelmeztetni. A Volksbund már az 1942. évet „a német áldozatok évének” nyilvánította, de a következő év még nehezebbnek ígérkezett. A Wirtschaftlicher Kriegsdienst der Heimat keretében a gazdákat egyre csak a termelés fokozására hajszolták: „aki ma nem dolgozik szorgalmasan, az a bolsevistákat támogatja, és megérdemli, hogy kivégezzék”.⁵² Elmaradtak a segélyek, szaporodtak a különböző címenek követelt „önkéntes adományok”, a szövetkezetek levonásokat eszközöltek a termények felvásárlási árából.⁵³ Nyomott hangulatot eredményezett a hadiesemények alakulása, amelyet a Volksbund-vezetők magyará-

⁴⁸ ME Nemzetiségi o. 119. cs. C 27592/1942; C 30626/1942.

⁴⁹ ME Nemzetiségi o. 119. cs. C 30626/1942; 150. cs. C 18555/1943.

⁵⁰ ME Nemzetiségi o. 117. cs. B 15205/1942.

⁵¹ ME Nemzetiségi o. 119. cs. C 30136/1942.

⁵² ME Nemzetiségi o. 149. cs. B 15038/1943.

⁵³ ME Nemzetiségi o. 149. cs. C 15023/1943.

zatai, a német rádió tudósításainak és kommentárjainak Volksbund által megszervezett közös hallgatása ellenére vészjtóslónak éreztek. Nem egy Volksbund-szónok „szemrehányóan meg is jegyezte, hogy amikor a birodalom Lengyelországot lerohanta, amikor Dániát, Norvégiát, Hollandiát, Belgiumot, Franciaországot és a Balkánt lehengerelte, akkor a Német Ház mindig zsúfolt volt. Most pedig, amikor Rommel visszavonult, és az oroszok nagy erővel támadnak, akkor csak 15 volksbundista jelenik meg a Német Házban”.⁵⁴ Az SS-be bevonultak közül, akikkel hozzátartozói csak a Volksbund közbejöttével — és cenzúrájával — levelezhettek, sokan elesetek a szovjet fronton; az őket gyászolóknak a Volksbund-központ utasítása szerint „nemzetiszocialista módon kell lelki vigaszt nyújtani”. Az egyre sűrűbbé váló gyászünnepeket azonban hamarosan jobbnak látták betiltani. Egy-egy szabadságra falujába hazaérkezett, vagy dezertált SS-katona arról a megalázó bánásmódról panaszkodott, amelyben őket, népi-németeket, a birodalmi németek a hadseregben részesítik. A Volksbund ezekre a hangokra és jelenségekre azonnal felfigyelt, s jelentést tett a magyarországi SS megbízottaknak, aki intézkedett katonai letartóztatásukról.⁵⁵

„A legkevesebb, amit a népcsoport a Führernek adhatott, az volt, hogy fiainak javát adta oda, és még ezután is oda fogja adni” — mondotta Basch, aki 1943 áprilisában e szavakkal már az újabb SS-toborzást harangozta be.⁵⁶ A Volksbund sajtója cikksorozatban propagálta az SS-katonák életét; az SS-be jelentkezettek és jelentkezők hozzátartozói eddig kielégítő módon meg nem oldott támogatásának rendszeresítésére bevezették a „katonasegélyt” (Soldatenhilfe). A toborzás ezúttal is a németbirodalmi és a magyar kormány közti meg egyezésen alapult, s az jellemezte, hogy most már nemcsak a Volksbund-tagságból, hanem a magyarországi németiség egészéből toboroztak önkéntes jelentkezőket. A magyar kormány hozzájárult ahhoz is, hogy azok a németek, akik a magyar hadseregben teljesítettek szolgálatot, szabadságot kérhessenek, és lakóhelyük Volksbund-szervezeténél az SS-toborzáson való megjelenésre jelentkezessenek.⁵⁷ A toborzási kampány nehezen indult, de a gyűléssorozatok, a terjesztett propagandaanyagok, a sok rábeszélés vagy fenyegetés végül is meghozta az eredményt; de különösebb lelkesedés ezúttal már nem mutatkozott. Most is legtöbben a Bácskából vonultak be. Az emberanyag kiválasztása már nem történt olyan gonddal, mint az előző évben: az égető szükséglet lejjebb szállította a mércét. A bevonulók magyar állampolgársága ezúttal is megszűnt, de most már a magyar kormánynak garantálnia kellett, hogy a hozzátartozókat emiatt nem érheti hátrány. Az újonnan toborzott SS-legények garázdálkodása most sem maradt el — ezúttal elsősorban zsidóellenes demonstrációkban: ablakbeverésekben, zsidó temetők feldúlásában nyilvánult meg, — majd Basch és a többi Volksbund-vezető ünnepélyes búcsúztatásával, horogkeresztes talizmánokkal megajándékozva indultak útnak végzetük felé.⁵⁸

Amilyen mértékben súlyosbodott a németek háborús helyzete, olyan mértékben erősödött a Volksbund zsidóellenes uszítása. Már kezdettől fogva sürgetői voltak a magyarországi úgynevezett zsidótörvényeknek, a németlakta területeken maguknak követelték a zsidó javakat. A német szövetkezetek kiépítése során Basch fennen hirdette: „ők megmutatják a birodalomnak, hogy 100%-ban

⁵⁴ ME Nemzetiségi o. 149. cs. B 15038/1943.

⁵⁵ ME Nemzetiségi o. 119. cs. C 28793/1942; 149. cs. B-15038/1943; C. 15653/1943.

⁵⁶ ME Nemzetiségi o. 149. cs. B 15038/1943.

⁵⁷ OL Filmtár, 10944/E 518620–7; 10944/E 518633–5.

⁵⁸ ME Nemzetiségi o. 149. cs. C 15653/1943.

megoldják a zsidókérdést; a magyarországi némettség pénzt nem zsidó fogja zsebretenni, a német verejtékéből nem a zsidóság fog hízni”, és sürgette a zsidó munkaszolgálatosok harcterre hurcolását. A Volksbund-ellenes akciókat végső soron zsidó mesterkedésnek tulajdonították; őket vádolták a „rémhírek” céltudatos terjesztésével. A Volksbund vezetői azt hirdették, hogy a zsidókat ki kell irtani Magyarországról és egész Európából, mert addig nem lesz nyugalom és béke. Ha a némettség nem akar elpusztulni, a zsidóságnak pusztulnia kell — mondották. Azt hirdették, hogy a németek az első világháborút a zsidók miatt veszítették el; nem szabad tehát eltérni, hogy a második világháborúban, amelyet szerintük tulajdonképpen a zsidók kényszerítettek rá a békeszerető Hitlerre, ez megismétlődhessen.⁵⁹

Németbirodalmi részről elismerték azt az előzékenységet, amelyet a szovjet-ellenes háborúban katonailag is nagy véráldozatokat hozó Kállay-kormány a különböző gazdasági tárgyalások során, továbbá az SS-toborzásokkal kapcsolatban tanúsított. Méltányolták továbbá készségét, hogy 1942 óta évente tízezer birodalminémet gyermek magyarországi huzamos tartózkodásának terheit vállalta. De bizalmatlanok voltak a magyar kormány politikája iránt amiatt, hogy katonai és gazdasági erőtartalcakait vonakodott maradéktalanul a német hadigépezet rendelkezésére bocsátani, hogy a háborús esélyeket latolgatva, német szempontból nemkívánatos külpolitikai kombinációkba kezdett, s ennek megfelelően belpolitikailag is olyan erőket támogatót, vagy legalábbis tűrt meg, amelyek számukra veszélyt jelenthetnek. Ebben a helyzetben a német birodalom magyarországi politikája szempontjából megnövekedett mindazoknak az erőknél a jelentősége, amelyekre az ottani belső helyzet ellenőrzése és esetleges, számára nemkívánatos fejlemények megakadályozása szempontjából támaszkodhatott. A Volksbund és a Nyilaskeresztes Párt eddig igen feszült viszonya — amelynek fő oka az volt, hogy a Volksbund kizárólagos joggal tartott igényt a magyarországi némettség nemzetiszocialista szervezésére, míg a nyilasok nem voltak hajlandók lemondani a „magyarérzelmű” németekről — 1943 folyamán az enyhülés számos jelét mutatta, bár továbbra is az maradt a jellemző, hogy volksbundisták és nyilasok, egymástól meglehetősen függetlenül jelentettek egyképpen felhasználható eszközt ugyanabban a kézben.⁶⁰ A Volksbund-vezetők szimpátiája a Magyar Megújulás Pártja felé fordult; szerintük leginkább Imrédy alakíthatna olyan új kormányt, amely a magyarországi némettség érdekei szempontjából a legelőnyösebb volna. Élesen támadták az egymással szövetségre lépett Szociáldemokrata Pártot és Független Kisgazda Pártot, amelyekben az illegális Magyar Kommunista Párton kívül legnagyobb ellenfelüket látták.⁶¹

A Volksbund központi nyomozócsoportja eddig főleg a magyar hatóságok sérelmezett intézkedéseinek s a „hűségmozgalom” különböző akcióinak kivizsgálásával foglalkozott, segítséget nyújtva ezzel a németellenes beállítottságúak jegyzékbevételét megkezdő német katonai hírszerző szerveknek. Olaszországnak a háborúból 1943 nyarán történt kiválása után bizalmas hírszolgálatot szervezett az ország közhangulatának ellenőrzésére, s az ország lakosai körében elterjedt „láztató propagandahírek” terjesztőinek felderítésére. Az utasítás szerint ki kell hallgatni és jelenteni kell a vendéglőkben, társaságban, vonaton folyó beszél-

⁵⁹ ME Nemzetiségi o. 117. cs. B 15205/1942; 118. cs. C 2553/1942; 149. cs. B 15038/1943; 189. cs. C 18094/1944.

⁶⁰ ME Nemzetiségi o. 118. cs. C 23379/1942; 119. cs. C 27345/1942; C 27572/1942.

⁶¹ ME Nemzetiségi o. 217. cs. R 17313/1944.

getéseket, az elhangzó kijelentéseket, véleménynyilvánításokat.⁶² A Volksbund helyi szervezetei mellett már május-június óta országszerte megkezdték Deutsche Mannschaft elnevezéssel „rendfenntartó védcsapatok” alakítását, amelyek fegyver nélküli gyakorlatokat tartottak, de — bár többnyire tagadták — voltak fegyverek, amelyeket „adandó alkalommal ki fognak osztani”.⁶³ A Deutsche Mannschaftnak „az lesz a feladata, hogy ha Magyarország szembe próbál helyezkedni Hitler parancsainak, akkor az országban mindenütt elhelyezett német katonák és polgári személyek vezénylete mellett, fegyveresen fognak kiállni a magyar államhatalommal szemben.”⁶⁴ Ezt erősítette meg 1944 február elején a Magyarországon élő mintegy 15 000 németbirodalmi állampolgár nemzetiszocialista pártszervezetének (Auslandsorganisation der NSDAP, Landesgruppe Ungarn) vezetője, Henry Esp, amikor kifejtette, mit vár a birodalom a magyar állampolgár „népinémetek” szervezetétől, a Volksbundtól, s a többi ország hasonló szervezeteitől: nekik kell „örködni afelett, hogy a barátságos arcot mutató szomszéd államok le ne térjenek a tengelyszerződésben meghatározott útról. Ha a kérdéses államok valamelyike felülne az ellenséges propaganda csábításainak, és hűtlenségre vetemednék, szembekerülne a birodalommal, és elsősorban annak a külföldön élő előőrseivel.”⁶⁵

Magyarország háborúból való kiválásának megakadályozására 1944. március 19-én német csapatok szállták meg az országot. E lépésre Horthy kénytelen hozzájárulásával került sor, és ellenállás nélkül ment végbe. A Deutsche Mannschaft vasútállomásokat, posta- és távíróhivatalokat, középületeket szállt meg, csendőröket és rendőröket fegyverzett le.⁶⁶ Az új miniszterelnök, Sztójay, Basch követelésére elrendelte a „Hűséggel a hazáért” mozgalom azonnali felszámolását az egész országban; leváltatta az általa megnevezett Volksbund-ellenes helyi közigazgatási tisztviselőket, a Deutsche Jugend-dal összeütközésbe került levonteparancsnokokat és -oktatókat; volksbundistákat nevezett ki számos helyi közigazgatási szerv élére; intézkedett a letartóztatott, internált, rendőri felügyelet alá helyezett, vagy a magyar hadseregbe büntetésből bevonultatott volksbundisták szabadságának teljes helyreállítása ügyében; utasításokat adott a sajtónak és a rádióknak a Volksbund szerepe „helyes megvilágításba helyezésére”, a megyei főispánokat fesszólította, mindent kövessenek el, hogy a helyi magyar vezetők megfelelő társadalmi formák (pl. ebédre, vacsorára meghívás) keretében személyes baráti kapcsolatot építsenek ki a volksbundista vezetőkkel.⁶⁷

A Volksbund tevékenységének középpontjában már az előző években is az SS hadosztályok egyre fogyó emberanyagának a magyarországi németégből való feltöltése volt. De míg eddig ez megoldható volt önkéntesek toborzásával, 1944-ben már kötelező érvényű sorozás útján volt előteremthető az a 40 000 főnyi állomány, amelyet a magyar államterületen felállítandó és kiképzendő új SS-alakulatok számára németbirodalmi részről igényeltek. Az e tárgyban kötött április 14-i megállapodásban a magyar kormány megadta hozzájárulását ahhoz, hogy a magyarországi németek a német fegyveres erők keretében tegyenek eleget hadkötelezettségüknek, s magyar csendőri segédletet biztosított a bevonulni esetleg vonakodók előállításához. De ezúttal el kellett fogadnia azt a német köve-

⁶² ME Nemzetiségi o. 149. cs. B 15038/1943; 150. cs. C 22585/1943.

⁶³ ME Nemzetiségi o. 150. cs. C 30635/1943.

⁶⁴ ME Nemzetiségi o. 217. cs. R 17313/1944.

⁶⁵ ME Nemzetiségi o. 189. cs. C 19134/1944.

⁶⁶ J. Hajdú—B. C. Tóth: Der Volksbund in Ungarn. Bpest. 1962. 63. l.

⁶⁷ ME Nemzetiségi o. 189. cs. C 20441/1944.

telést is, hogy a bevonulók megtarthassák magyar állampolgárságukat, annak ellenére, hogy mint a német haderő tagjai, német állampolgároknak is számítanak. Az előző években toborzás útján önként bevonultakkal szemben magyar részről eddig alkalmazott állampolgárság-megvonás is ezzel érvényét veszíti.⁶⁸ Rövidesen sor került még egy pótégyezmény kötésére is, amely hasonló feltételekkel, de önkéntességi alapon, 17—30 éves magyar állampolgárságú német nők toborzását tette lehetővé az SS női segédszolgálat (Helferinnen-Korps der Waffen SS) részére. Az SS-be való bevonultatással szemben helyenként voltak a magyar hadseregben való szolgálattételhez ragaszkodó megnyilatkozások, de a magyarországi SS kiegészítő parancsnokság a Gestapo és a Volksbund segítségével zavartalanul végrehajthatta feladatát.⁷⁰

Romániának 1944. augusztus 23-i fordulata után megindult, s a Lakatos-kormány idején egyre nagyobb méreteket öltött a Magyarországon alkalmazásban állott birodalmi németek és családjaik hazaköltözése,⁷¹ a Volksbund azonban megmaradt „örhelyén”, hogy tovább terrorizálja a magyarországi németiséget, s hogy a „kitartás a végső győzelemig” politikáját erősítse Magyarországon. Horthy megfelelően elő nem készített, és csúfos kudarcba fulladt október 15-i fegyverszüneti nyilatkozata nyomán, amikor a német birodalom utolsó magyarországi ütkérvárját játszotta ki, és Szálasi állította az ország élére, a volksbundisták a nyilas rémuralom és a háború eszeten folytatásának aktív támogatói lettek. A részben német, részben magyar eredetű fegyverekkel ellátott Deutsche Mannschaft részt vett a zsidók barbár üldözésében, az ejtőernyős-elhárításban s — különösen a Bácskában és Észak-Erdélyben — a „partizánveszély” leküzdésében.⁷²

A Volksbund szerepének és tevékenységének ez a vázlatos áttekintése is, úgy véljük, elégséges cáfolata minden olyan törekvés jogosultságának, amely el akarja feledtetni, meg akarja hamisítani a történelmi valóságot. Semmiféle ügyeskedéssel nem leplezhető el, hogy a volksbundisták a hitleri Németországgal és a német nemzetiszocializmussal kötötték szorosán össze sorsukat; belső segítői, támaszai voltak a náci német birodalom Magyarországot leigázó, pusztulásba sodró politikájának. Hűségesekek, lojálisak a magyar államhoz csak annyiban voltak, amennyiben azt akkori bűnös vezetői maguk is a németek prédájává bocsátották: de még ezekkel is rögtön szembefordultak, ha náluk a szövetségi viszony lazítására irányuló törekvést észleltek. A magyar államhatalommal szemben egyre kevesebb kötelességet ismertek, de ugyanakkor olyan messzemenő követeléseket támasztottak, amelyek annak befolyását, ellenőrzését teljesen illuzoriussá tették; önálló szervezeteik kiépítésével az élet minden vonatkozásában a magyar hatóságoktól, szervezetektől, intézményektől való elkülönülésre törekedtek. A magyar állampolgárságot feladva, önként jelentkeztek az SS-be; készek voltak a Führer hívó szavára kitelepülni, de inkább azt szerették volna, ha a németektől sűrűbben lakott országrészt csatolják oda a német birodalomhoz. A német népiség védelme címén nemzetiségi gyűlölködést szítottak, faji úszítást végeztek. Szörnyű károkat okoztak az országnak, s egyben saját félrevezetett, terrorizált népüknek, a magyarországi németiségnek is.

⁶⁸ OL Filmtár, 10944/E 518573—4.

⁶⁹ OL Filmtár 10944/E 518570—1.

⁷⁰ *Harsányi János*: Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Bpest. 1966. 296—299. l.

⁷¹ ME Nemzetiségi o. 189. cs. C 26298/1944.

⁷² ME Nemzetiségi o. 189. cs. C 17563/1944.

Л. ТИЛКОВСКИ

РОЛЬ ФОЛЬКСБУНДА В ИСТОРИИ ВЕНГРИИ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Резюме

Национальная политика контрреволюционного режима в Венгрии заслуживает суровой критики со стороны марксистской историографии и в отношении немецкого национального меньшинства. Однако, вопрос нельзя сузить на проблему угнетательской национальной политики, с одной стороны, а с другой — на защиту народности со стороны немцев — особенно в годы второй мировой войны. Одно из направлений движения немцев в Венгрии, так наз. Фольксдойче Камерадшафт и его преемник — созданный в ноябре 1938 г. «Фольксбунд дер Дойчен ин Унгарн» стояли в самых тесных контактах с такими немецкими державными органами, которые служили распространению нацистского влияния в Венгрии и которые переформировали Фольксбунд в средство, во внутреннюю базу гитлеровской политики в Венгрии.

Первый период истории Фольксбунда длится до лета 1941 года. Пока в начальный период с целью создания «автономии народной группы» Фольксбунда (фольксgruppen-автономии) германский Райх высупал против сопротивления венгерского правительства лишь умеренно, военные успехи немцев в Западной Европе весны 1940 года переменяли положение и в этом отношении — подписанный по случаю второго венского арбитража соглашение относительно национальных меньшинств знаменовало собой уже второй период, в ходе которого были сметены с пути Фольксбунда преграды и проблемы, связанные с проведением в жизнь соглашения уже не смогли оградить путь начатого процесса. Данный первый период истории Фольксбунда характеризовался тем, что настоящие цели германского Райха относительно немцев, проживающих в Венгрии, еще не обнаруживались на поверхности; казалось, будто забота о них со стороны Фюрера является совсем безысходной.

Нападение 22 июня 1944 года на Советский Союз открывает новый период и в истории Фольксбунда. Внутри этого мы можем выделить четыре подпериода. Первый подпериод характеризуется тем, что вопреки некоторому противодействию, оказанному со стороны венгерского правительства, Фольксбунд энергично расширяется, создаются его организации по всей стране; его члены еще верят в быструю победу над Советским Союзом, и сделанные в пользу «народной группы» социальные мероприятия пока скрывают от них бремя будущих военных жертв. Отяжка войны постепенно поведет в новый подпериод, в котором энтузиазм членов Фольксбунда уменьшался в силу все более тяжелых материальных жертв и людских потерь, и на место социальной демагогии вступает все явнее устрашение. Изменение осенью 1942 года сказывается и в том, что с целью совместного напряжения сил Фольксбунд и венгерское правительство оттесняют на задний план свои противоречия. Третий подпериод начинается со все более возрастающим недоверием немцев к венгерскому правительству, с осени 1943 года. Среди задач Фольксбунда выступает на первый план контроль положения в Венгрии и задача помешать расторгнуть или хотя бы ослабить военный союз обеих стран. Таким образом данный подпериод является подготовкой оккупации Германией Венгрии и октябрьского переворота 1944 года. Содержание четвертого подпериода — это обеспечение участия в войне до конца с поддержкой нилашистского террора Салаши.

Беглый обзор роли и деятельности Фольксбунда убеждает в том, что члены Фольксбунда были лояльными к венгерскому государству лишь по столько, поскольку их преступные руководители Венгрию продали германскому Райху. Они знали все меньше обязательств по отношению к венгерскому государству, в то же время выдвигали такие далеко идущие требования, которые сделали совсем иллюзорными влияние и контроль последнего; путем создания сети самостоятельных организаций они стремились отгораживаться во всех областях жизни от венгерских властей, организаций, институций. Отказавшись от венгерского гражданства они добровольно явились в члены СС; в принципе они были готовы к выселению на первый призыв Фюрера, но больше желали бы, если бы области, более плотно населенные немцами, были бы присоединены к Райху. Под предлогом защиты немецкой народности они раздували национальную рознь, расовую ненависть. Они нанесли ужасный вред венгерскому государству и то же собственному народу, сбиту с пути, находившемуся под террором немецкому населению Венгрии.

L. TILKOVSKY

LE RÔLE DU VOLKSBUND DANS L'HISTOIRE DE LA HONGRIE PENDANT LA SECONDE GUERRE MONDIALE

Résumé

Dans l'optique de la minorité allemande aussi, la politique des nationalités pratiquée par le régime contre-révolutionnaire de Hongrie appelle une sévère critique de notre historiographie. Cependant, surtout dans la période de la seconde guerre mondiale, la question ne saurait être ramenée à la problématique pure et simple de l'oppression des nationalités en Hongrie et, face à celle-ci, de la défense de l'ethnie allemande. L'une des tendances du mouvement des Allemands de Hongrie, la «*Volksdeutsche Kameradschaft*», ainsi que le «*Volksbund der Deutschen in Ungarn*» qui lui succéda en novembre 1938 étaient en relations des plus étroites avec des organismes du Reich au service de l'extension de l'influence du pouvoir nazi en Hongrie et oeuvrant à y développer le Volksbund en un instrument, une base interne de la politique hitlérienne.

La première étape de l'histoire du Volksbund a duré jusqu'à l'été 1941. Au début de cette période, le Reich ne manifestait encore qu'une énergie modérée, pour des causes de politique étrangère, face à la résistance du gouvernement hongrois contre la réalisation de l'«*autonomie de groupe ethnique*» (*Volkgruppen-autonomie*) préconisée par les volksbundistes; les succès militaires allemands en Europe occidentale, au printemps de 1940, modifièrent, sous cet angle aussi, la situation: l'accord des minorités allemandes de Hongrie, signé à l'occasion du second arbitrage de Vienne, annonçait déjà la période suivante, quand les obstacles s'avérèrent effectivement levés devant le Volksbund, les problèmes de l'application de l'accord ne pouvant plus enrayer le processus. Toute cette première étape de l'histoire du Volksbund a été, dans son ensemble, caractérisée par le fait que les objectifs proprement dits du Reich à propos de l'ethnie allemande de Hongrie restèrent cachés, le souci que prenait d'elle le Führer paraissant totalement désintéressé.

L'attaque déclenchée contre l'Union Soviétique, le 22 juin 1941, inaugura une étape nouvelle dans l'histoire du Volksbund aussi. Nous pouvons y distinguer quatre périodes. Au cours de la première, malgré une certaine résistance du gouvernement hongrois, le Volksbund se développe et s'organise vigoureusement; le mouvement est en plein essor, il espère un rapide succès de la campagne antisoviétique, tandis que les mesures sociales prises en faveur du «*groupe ethnique*» masquent encore aux yeux de celui-ci la portée des sacrifices exigés par la guerre. La prolongation des hostilités conduit graduellement à une nouvelle période dans laquelle des pertes en sang et en biens de plus en plus graves sapent l'enthousiasme des membres de l'organisation; la démagogie sociale cède toujours plus la place à l'intimidation directe. Le changement se précise dans le fait qu'en automne 1942, le gouvernement hongrois et le Volksbund laissent dormir leurs différends, cela dans l'intérêt des efforts à consentir en commun au profit de la guerre antisoviétique. La troisième période, à partir de l'automne 1943, est marquée, dès le début, par la méfiance de plus en plus prononcée des Allemands à l'égard du pays. La tâche du Volksbund, qui passe au tout premier plan, est le contrôle de la situation en Hongrie, la prévention de la prévention des démarches visant au relâchement ou à la dénonciation de l'alliance de guerre. De la sorte, cette période représente un antécédent direct de l'occupation allemande de la Hongrie, puis du tournant du 15 octobre 1944. L'essentiel de la quatrième période: assurer la persistance «*jusqu'aboutiste*» dans les combats aux côtés du Reich, soutenir la terreur des Croix-fléchées et de leur chef, Szálasi.

Même ce bref aperçu du rôle et des activités du Volksbund peut convaincre quiconque que ses membres n'ont été fidèles et loyaux à l'État hongrois que dans la mesure où celui-ci était livré, par ses dirigeants félons d'alors, à la merci du Reich. Les volksbundistes endossaient toujours moins de devoirs à l'égard de l'administration hongroise et exigeaient des droits toujours plus étendus qui rendaient entièrement illusoire l'influence et le contrôle de celle-ci; à l'aide de l'implantation de leurs organismes autonomes, ils s'efforçaient de se dissocier le plus nettement possible des autorités, organismes et institutions du pays. Renonçant à la nationalité hongroise, la jeunesse volksbundiste se porta volontaire dans les rangs de la SS; tous étaient prêts, en principe, à émigrer à l'appel du Führer; mais ils auraient encore mieux apprécié si la partie du pays à la population allemande plus dense avait été rattachée au Reich. Sous le couvert de la défense de l'ethnie allemande, le Volksbund excitait la haine entre les minorités et la haine raciale. Il a causé des pertes terribles à la Hongrie et, corollairement, à la minorité allemande induite en erreur et terrorisée.